

MUZEUL DIN ZĂLAU LA 40 DE ANI

Anul 1991 a însemnat pentru Muzeul Județean de Istorie și Artă din Zalău împlinirea a 40 de ani de la înființarea sa. Din nefericire, perioada de tranziție în care ne aflăm nu ne-a permis, din punct de vedere financiar, să organizăm aniversarea cuvenită acestui important eveniment din istoria instituției noastre. Considerăm, însă, că este un act de responsabilitate să facem cunoscute cele mai importante momente parcurse de această instituție. Menționăm că, la împlinea a 25 ani de activitate, în Acta M.P. I/1977, directorul muzeului d-l Vasile Lucăcel, a marcat evenimentele cele mai de seamă din activitatea muzeului¹.

Zona Sălajului, bogată în descoperiri arheologice începînd cu paleoliticul și dovedind continuitate de locuire, cu istorie medievală zbuciumată de lupte necontenite, dînd participanți de seamă în momentele cruciale ale neamului pe parcursul epocii moderne și contemporane, și-a organizat un muzeu de-abia cu începere de la 1 mai 1951, cu o suprafață mică, atît cît cuprindeau 4 camere la etajul clădirii din strada Crinului nr. 12. Desigur că au fost încercări nenumărate, mult mai vechi, de realizare a unei instituții muzeale, cu atît mai mult cu cît existau în Zalău, Jibou și în alte localități, colecționari deținători de bunuri materiale cu valoare de patrimoniu. Eforturile acestea se materializează pentru prima dată în 1880 prin constituirea Asociației muzeistice din Sălaj și înființarea unui muzeu în Zalău cu ajutorul Despărțămîntului sălăjean al Astrei, muzeu care exista în 1926. Anul 1940 spulberă și această instituție, oa atîtea altele, iar urma pieselor se pierde. În anul 1951 d-l Vasile Lucăcel primește funcția de director al instituției muzeale creată din nou, în aceeași stradă a Crinului nr. 1 și începe activitatea de colecționare a pieselor și de organizare a expoziției de bază. Un muzeograf (director) și o supraveghetoare, vernisează în august 1952 expoziția de bază a Muzeului de Istorie din Zalău, refăcută în anul 1956 și extinsă în 1965 prin organizarea, în spațiul amintit, a secțiilor de artă populară și artă plastică. Începînd din anul 1955 s-au primit, în mai multe etape, pentru organizarea expoziției de bază a muzeului, cîteva încăperi în actualul sediu, din strada Unirii nr. 9, clădirea fiind repartizată muzeului în 1969, cînd se fac reparații capitale și începe amenajarea unei noi expoziții de bază cu trei secții: de istorie veche, artă populară și artă plastică. Noul muzeu își vernisează expozițiile în anul 1971, luna august, și nu suferă modificări importante pînă în anul 1986. Spațiul muzeului se extinde treptat, cîștigînd actuala intrare în expoziție și etajul, folosit într-o primă etapă ca depozit pentru obiectele de artă populară. În clădirea din strada Unirii rămîn expozițiile de istorie și artă populară, iar arta plastică este organizată într-un sediu nou, din strada Doja nr. 6, în fosta

¹ V. Lucăcel, *Douăzecișicinci de ani de activitate a Muzeului Județean de Istorie și Artă din Zalău*, în *Acta MP*, 1, 1977, p. 23—33.

² Arhiva Muzeului Județean de Istorie și Artă Zalău, Dosar Probleme administrative, an 1951, fila 10, *Proces verbal din 8 iunie 1951*.

clădire a Băncii Naționale, care primește sediu într-o clădire nouă. Secția de artă se constituie în 1981 prin donația maestrului Ioan Sima, pictor, născut în comuna Pericei din Județul Sălaj, primind denumirea de Galeria de artă Ioan Sima. Până în 1985 spațiul de expunere se extinde prin construirea, în continuarea clădirii, a unor noi încăperi și organizarea expoziției de artă plastică contemporană.

Deceniul 9 înseamnă pentru muzeu o perioadă de speranțe și dezamăgiri. Speranțe, pentru că se cere reorganizarea expozițiilor și muzeografii speră să realizeze o frumoasă expoziție de istorie. Planurile de extindere sînt numeroase și concrete: construirea unei extinderi, care să se integreze arhitecturii centrului, între actualul muzeu și Liceul de matematică-fizică, sau legarea de fosta clădire a Casei personalului didactic și reorganizarea ei pentru realizarea unui bun spațiu muzeal. Conducerea locală prevede, eventual, în cazul ridicării unui nou etaj la clădirea actualei prefecturi, ca muzeul să se mute în clădirea actualei primării a municipiului Zalău, clădirea cea mai compatibilă cu organizarea și funcționarea unui muzeu. Speranțele noastre se dovedesc a fi deșarte, căci în 1986 conducerea județului forțează reorganizarea expoziției de istorie în vechiul spațiu, acceptîndu-se doar repararea și zugrăvirea clădirii și extinderea în spațiul exterior, în aer liber, prin aranjarea lapidariului afară, pe locul clădirilor demolate între muzeu și liceu. Din vechiul spațiu iese expoziția permanentă de artă populară, care deocamdată nu mai există, obiectele fiind depozitate într-un depozit nou. În locul acesteia se înființează expoziția de istorie contemporană, cuprinzînd așa-numita „epocă de aur” pe 1/3 din spațiul total de expunere existent al muzeului. În această formă expoziția este vernisată la 9 mai 1987 și se păstrează pînă în decembrie 1989. În anul 1990 am reorganizat, în măsura posibilităților, secția de istorie contemporană, încăperile fostei „epoci” devenind sală de expoziții temporare și depozit. În privința spațiului destinat celorlalte activități ale muzeului care se desfășoară în laboratoare, trebuie arătat că n-a existat decît un mic spațiu, o cămară, pentru laboratorul foto, iar pentru restaurare n-a fost afectat nici un spațiu pînă în 1982, cînd o cămăruță de deasupra porții de intrare în muzeu a primit această destinație. În anul 1987 a fost construită o încăpere între muzeu și fosta clădire a Casei personalului didactic, unde laboratorul de conservare-restaurare își desfășoară în prezent activitatea, iar spațiul laboratorului foto s-a mărit prin împărțirea fostei garderobe între laboratorul foto și secretariat. Menționăm că pentru organizarea birourilor s-a recurs la spații total improprii oricărei activități, mai ales activităților de cercetare și valorificare: anticamera direcțiunii și coridorul de la etaj. De asemenea, depozitele sînt improprii: răspîndite în 4 clădiri din centrul orașului (la secția de istorie, Galeriile Sima, Biblioteca Județeană, Școala Populară de Artă), două dintre ele fiind organizate în subsol (la secția de istorie și Biblioteca Județeană), în condițiile lipsei de securitate și a unei umidități ridicate. Spațiul secției de istorie este insuficient, lapidariul trebuie adus la adăpost, în interior, deoarece piesele expuse în aer liber se deteriorează continuu, cu toată încercarea noastră de protecție prin construirea unor acoperișuri în curte; secția de etnografie, deși are un inventar bogat în depozit, nu are expoziție per-

manentă, iar laboratorul de restaurare-conservare, datorită activităților variate care se desfășoară aici (chimice și fizice, cu materiale diferite: ceramică, metal, textile, hirtie), trebuie extins și dotat. Lipsa de spațiu suficient pentru expoziția de bază s-a încercat să fie suplinită prin expoziții temporare și itinerante organizate de personalul muzeului.

La înființarea sa în 1951, muzeul a pornit cu două persoane: un muzeograf investit cu funcția de director, d-l Vasile Lucăcel, și o supraveghetoare; în perioada următoare a fost angajată ca muzeograf și d-na Eva Lakó care a continuat activitatea de achiziționare de noi piese. Schema de funcționare a muzeului se mărește continuu, înregistrându-se fluctuații de personal. După organizarea Oficiului Județean pentru Patrimoniul Cultural Național, împreună cu ceilalți muzeografi, se desfășoară o intensă activitate de depistare și colectare a bunurilor de patrimoniu la Protopopiatele din Zalău și Șimleu Silvaniei (carte vechi bisericească și icoane), de luare în evidență a colecțiilor particulare și a colecțiilor școlare, de achiziționare de noi bunuri pentru muzeu. După anul 1980, deși exista cerința reorganizării muzeului, reducerea bugetului destinat culturii în general a însemnat pentru muzeu o restructurare, reducerea drastică a personalului muzeului. Prin contrast, activitatea de autofinanțare se intensifică, fapt ce are repercursiuni asupra cercetării și valorificării, **activități specific muzeale**. Astăzi muzeul are 30 de angajați cuprinzând: 9 muzeografi, contabilă (serviciul de contabilitate a fost înființat în 1991), conductor-arhitect, 4 laboranți la restaurare-conservare, fotograf, secretară-dactilografă, desenatoare, muncitor de întreținere, 6 supraveghetoare, 5 paznici (la cele două secții ale muzeului și la castrul roman de la Porolissum — Moigrad), iar pentru întreținerea și îmbogățirea colecției entomologice a fost angajat cu un sfert de normă d-l Adalbert Takács, colecționarul. Datorită fluctuațiilor de personal au fost și sint posturi necoperite (științele naturii, etnografie).

Colecțiile Muzeului Județean de Istorie și Artă din Zalău au fost adunate printr-o activitate îndelungată de achiziționare și prin donații. Primele obiecte au fost donate de Liceul de cultură generală din Zalău, apoi s-au adunat piese arheologice din județ și s-au transferat din Cluj, din depozitele Muzeului de istorie, unele piese arheologice descoperite în Sălaș. Cele mai mari colecții care au îmbogățit tezaurul de piese al Muzeului din Zalău sînt:

- donația liceului, de care am amintit, însumînd 178 piese;
- donația d-nei Anna Teleki, din Jibou, cuprinzînd 3727 piese din colecția Wesselenyi-Teleki;
- achiziția de la prof. Bella Szekely, cuprinzînd 121 piese;
- achiziția din 1966 de la d-l Silviu Papiriu-Pop, din Buciumi, cuprinzînd 1214 piese, completată în anii următori cu 169 piese (în anul 1970) și 1459 piese (în anii 1982 și 1986);
- achiziția din 1984 de la d-l Adalbert Takács, din Zalău, cuprinzînd 7341 lepidoptere și coleoptere, îmbogățită anual de colecționar;
- donația maestrului Ioan Sima din 1981, care înseamnă înființarea Galeriei de Artă „Ioan Sima”, cuprinzînd 106 tablouri, îmbogățită ulterior prin noi donații și achiziții de la maestru (în 1983) și de la

urmași (în 1985), obiectele fiind diferite: tablouri, mobilier, bibliotecă, etc. În patrimoniul muzeului au intrat și alte donații sau achiziții de colecții mai mici.

Activitatea cea mai importantă a muzeului în tot acest timp a fost în domeniul arheologic. Obiectele descoperite în campaniile de săpături arheologice constituie piesele cele mai importante și reprezentative pentru istoria Sălajului. Primele săpături arheologice s-au efectuat în 1958, la castrul roman de la Porolissum și Tihău, conduse de prof. Mihail Macrea de la Universitatea din Cluj. Menționăm că în 1958 în patrimoniul Muzeului din Zalău au intrat extrem de puține piese descoperite în săpăturile amintite mai sus, obiectele fiind duse la Muzeul de Istorie din Cluj. În 1959 s-au efectuat săpături arheologice la castrul roman de la Românași, piesele (1331 buc.) îmbogățind patrimoniul Muzeului din Zalău. Între 1963—1976 s-a efectuat săpătura anuală la castrul roman de la Buciumi, nr. pieselor descoperite fiind impresionant. Rezultatele cercetărilor au fost publicate de către specialiștii participanți la săpătură. În 1969 are loc campania de săpătură arheologică de epocă bronzului de la Derșida, o parte din piese fiind expuse în expoziția de bază. Între 1970—1973 se desfășoară săpături arheologice anuale la baia romană de la Romita. Din anul 1977 cercetările arheologice se diversifică, la Măgura Moigradului, la castrul roman de la Porolissum, la Panic, Zăuan, Badon, Crasna, Zalău, Nușfalău, Borla, Popeni, Stîrciu, Șimleu Silvaniei, Bozna, Marca, etc. Începînd cu anul 1976 efortul arheologilor din Zalău, în colaborare cu d-nii cercetători Eugen Chirilă și Nicolae Gudea de la Institutul de Istorie și Arheologie din Cluj, a fost îndreptat spre desfășurarea în bune condiții a săpăturilor arheologice de la castrul roman de la Porolissum — Moigrad. În acest interval de timp au continuat cercetările la așezarea și cimitirul dacic de pe Măgura Moigradului. Paralel cu cercetările arheologice s-a desfășurat o muncă intensă de conservare — restaurare, realizîndu-se astfel un muzeu de arheologie romană „În situ“.

Situația patrimoniului muzeal al Muzeului Județean de Istorie și Artă din Zalău în anul 1991 a fost următoarea:

1. Secția de istorie — 142.681 piese
2. Secția de etnografie — 3.880 piese
3. Secția de artă (memorial) — 964 piese
4. Entomologie — 8.600 piese
5. Monumente conservate „în situ“ — 6 monumente
6. Patrimoniul O.J.P.C.N. Sălaj (inventar total) — 21.514 piese.

Cercetarea științifică arheologică a fost completată cu cercetarea etnografică (mai ales în teren), în domeniul istoriei medii, moderne și contemporane (în arhive și biblioteci), și cu cercetarea de laborator (în laboratorul de restaurare). Rezultatele cercetării au făcut obiectul unor studii elaborate de personalul de specialitate al muzeului și de colaboratorii externi, publicate în revista editată de muzeu sau în alte publicații, aceasta fiind o parte importantă a activității obligatorii de valorificare a cercetării.

Au fost publicate începînd cu anul 1968: *Catalogul colecției de monete antice; Tezaurul monetare din nordul Transilvaniei sec. XVI—XVIII; Un*

tezaur dac din nord-vestul Transilvaniei; Castrul roman de la Buciumi (în două ediții, în limba română și în limba germană); Cetatea dacică de la Marca; Catalogul colecției de geme romane; Inscriptii și monumente sculpturale în Muzeul din Zălau; din 1977, când a fost aniversarea unui sfert de veac de existență a muzeului, începe apariția revistei anuale *Acta Musei Porolissensis* care cuprinde studiile personalului de specialitate (al muzeografilor) și colaboratorilor muzeului. Revista a apărut fără întrerupere, ajungând la XV volume. Sursa principală de colecționare a articolelor pentru publicat a constituit-o sesiunea anuală de comunicări științifice, care s-a ținut anual (cu o singură excepție) până în 1989 inclusiv (menționăm că ultima sesiune de comunicări și-a desfășurat activitatea între 17 și 19 decembrie 1989, în timpul evenimentelor de la Timișoara). Datorită prețurilor extrem de ridicate pentru transport, cazare și masă și a bugetului extrem de scăzut alocat pentru cultură, din 1989 până în prezent Muzeul Județean de Istorie și Artă nu a mai reușit să organizeze sesiunea anuală de comunicări științifice. Sperăm ca în viitor să găsim sponsori generoși care să sprijine această activitate a muzeului. În cuprinsul ei se reflectă activitatea complexă a muzeografilor și colaboratorilor³. Majoritatea articolelor publicate se referă la istoria Sălajului, acoperind domeniul istorie (arheologie, istorie medie, modernă și contemporană, istoria artei, istoria culturii), muzeografie, etnografie, personalități sălăjene, restaurare-conservare, toponimie. Colectivul de redacție, cuprinzând membri care au contribuit concret la apariția revistei, a fost, la apariție, compus din Eugen Chirilă, Nicolae Gudea, Vasile Lucăcel (regretatul director al muzeului), Ioan Augustin Goia, iar în 1991, la apariția vol. XIV—XV, din regretatul prof. Eugen Chirilă, Nicolae Gudea, Alexandru V. Matei (directorul actual al muzeului) și Cornel Grad. Vol. III, apărut în anul 1979, a fost dedicat cercetărilor arheologice prilejuite de aniversarea statului dac condus de Burebista. Peste 10 numere, vol. XIII a cuprins în exclusivitate articole referitoare la rezultatul săpăturilor arheologice efectuate în timp la Porolissum, ca o încununare a unei activități complexe și neîntrerupte. Perioada de tranziție a ridicat, pentru moment, probleme privind apariția revistei. Colectivul de redacție a găsit modalitatea de a comasa două numere, XIV și XV, într-un singur volum apărut în 1991, pentru evitarea întreruperii. Greutățile impuse culturii în perioada anterioară evenimentelor din decembrie 1989 nu au putut împiedica apariția regulată a revistei *Acta M.P.* Greutățile mult mai mari apărute din 1990 încoace trebuie depășite, cu atât mai mult cu cât este singura publicație de cultură care apare în județul Sălaj. Revista are un conținut științific de certă valoare, apare îngrijit și este apreciată de specialiștii din țară și din străinătate. Este solicitată într-un număr mare de bibliotecii publice și de specialitate din țară și de către particulari. După apariție, revista și celelalte publicații ale muzeului au fost expediate, la schimb, unui număr de 70 de instituții și cercetători din Europa și S.U.A. Astăzi, datorită tirajului redus al revistei și a sumelor mari pentru expediție, numărul țărilor în care practicăm schimbul este mult mai mic.

³ Mindruț S., *Indicele bibliografic al revistei Acta Musei Porolissensis, I—X, în Acta MP*, 10, 1986, p. 777—799.

Ca atare și sursele exterioare pentru informarea noastră de specialitate s-au micșorat simțitor. Practicăm, în continuare, schimbul cu Germania, Anglia, Ungaria, Franța, Austria, Spania, Italia, S.U.A., etc. și dorim ca mult invocata integrare în Europa să nu însemne pentru Muzeul Județean de Istorie și Artă din Zalău întreruperea schimbului de publicații cu Europa și restul lumii. Celelalte activități de valorificare practicate în muzee (excepțind expozițiile, care au un alt caracter), nu sînt comparabile cu activitatea publicistică, deci Acta Musei Prolissensis trebuia să apară și în viitor. În continuare, muzeul caută noi modalități de integrare în viața culturală, metode moderne de valorificare a patrimoniului, de atragere a publicului prin activități inedite și caută să valorifice cît mai eficient rezultatele cercetării.

ELENA MUSCA

DAS MUSEUM AUS ZALÁU 40. JAHRE NACH SEINER GRÜNDUNG

(Zusammenfassung)

Im Jahre 1991 gingen 40 Jahre seit der Gründung des Kreismuseums für Geschichte und Kunst aus Zalău in Erfüllung. Erst nach dem 1. Mai 1951 wurde in 4 Räumen ein Museum eingerichtet, obwohl es schon früher Versuche gab, in Zalău ein Museum zu gründen. Im vorigen Jahrhundert wurde mit Hilfe der Sălajer Abteilung der ASTRA ein Museum eingerichtet, das aber im Jahre 1940 aufgelöst wurde, wobei die darin befindlichen Gegenstände spurlos verschwanden. Im Jahre 1951 begann man Gegenstände zu sammeln und eine Ausstellung zu organisieren. Ein Museograph (Direktor) und eine Überwacherin eröffneten im Jahre 1952 die Grundaussstellung, die 1956 wieder hergestellt und 1965 erweitert wurde. Im Jahre 1969 wurde dem Museum das derzeitige Gebäude in der Uniriistraße Nr. 9 zugeteilt. Das neue Museum eröffnete 1971 seine Ausstellungen und erfuhr bis 1986 keine wesentlichen Änderungen. Es handelte sich um Geschichte- und Volkskunstausstellungen. Im Jahre 1981 wurde die „Ioan Sima“ = Kunstgalerie in der Dojastraße Nr. 6 eröffnet, deren Grundstock die Schenkung des im Kreis geborenen Malers Ioan Sima bildet. Im Jahre wurde das Museum wieder umorganisiert und dabei die Geschichteausstellung erweitert.

Wenn 1951 das Museumspersonal aus zwei Personen bestand, so hat das Museum heute 30 Angestellte: 9 Museographen, eine Buchhalterin, einen Architekten, 4 Laboranten bei der Restaurierung-Konservierung, einen Photographen, eine Sekretärin-Maschinenschreiberin, eine Zeichnerin, einen Elektriker, 6 Überwacher und 5 Wächter.

Die Sammlungen des Museums wurden in langjähriger Tätigkeit zusammengetragen: Am Anfang schenkte das Lyzeum für Kultur aus Zalău dem Museum 178 Gegenstände, dann folgte die Schenkung der Wesselenyi-Teleki-Sammlung aus Jibou mit 3726 Gegenständen und ein Ankauf von 2842. Gegenständen von Silviu Papiriu Pop aus Buciumi, später kamen die aus 106 Gemälden, Möbeln und Büchern bestehende Schenkung des Malers Ioan Sima sowie andere Ankäufe und Gegenstände, die man in den archäologischen Kampagnen entdeckte, hinzu. Die wichtigste Tätigkeit des Museums war und bleibt jene auf dem Gebiete der Archäologie. Die ersten archäologischen Ausgrabungen führte man 1958 am römischen Kastell von Porolissum und Tihău durch; 1959 wurden am römischen Kastell von Românași archäologische Ausgrabungen durchgeführt; zwischen 1963–1976 jährliche Ausgrabungen am Kastell von Buciumi; 1969 archäologische Ausgrabungen aus der Bronzezeit bei Derșida; zwischen 1970–1973 jährliche Ausgrabungen am Römerbad von Romita; seit 1973 verschiedene archäologische Forschungen: auf dem Măgura Moigradului genannten Berg, bei Porolissum, Panic, Zăuan, Baden, Crasna, Zalău, Nusfalău, Borla, Popeni, Stîrciu, Șimleu Silvaniei, Bezna, Marca; im Jahre 1976 beginnen die systematischen Ausgrabungen am römischen Kastell von Porolissum und man führt archäologische Forschungen an der dakischen Siedlung und am

dakischen Friedhof von der Măgura Moigradului durch. Parallel gab es eine rage Konservierungs-Restaurierungstätigkeit, wodurch ein Museum für römische Archäologie „in situ“ errichtet wurde. Die Lage des musealen Patrimoniums war 1991 folgende: Geschichteabteilung — 142681 Gegenstände; Ethnographieabteilung — 3880 Gegenstände (im Lager); Kunstabteilung — 964 Gegenstände; Entomologie — 8600 Gegenstände; 6 „in situ“ konservierte Denkmäler; Inventar im Kreispatrimonium — 21514 Gegenstände.

Das Museum veröfentlichte seit 1968 folgendes: *Katalog der Sammlung antiker Münzen; Münzhorte aus Nordsiebenbürgen; Das römische Kastell von Buciumi* (in rumänischer und deutscher Sprache); *Die dakische Burg von Marca; Katalog der Sammlung römischer Gemmen; Inschriften und bildhauerische Denkmäler im Museum aus Zălau*; seit 1977 erscheint das Jahrbuch *Acta Musei Porolissensis*, das Fachaufsätze der Museographen aus Zălau und vieler Mitarbeiter enthält. Die Zeitschrift erschien ohne Unterbrechung und zählt jetzt 15 Nummern. Die Mehrzahl der veröffentlichten Aufsätze bezieht sich auf den Kreis Sălaj und behandelt Themen aus der Geschichte (Archäologie, mittelalterliche, moderne und zeitgenössische Geschichte), Kunstgeschichte, Kulturgeschichte, Ethnographie, Museographie, Persönlichkeiten des Kreises Sălaj, Toponymie, Restaurierung-Konservierung. Der 1979 erschienene 3. Band war dem von Burebista geführten dakischen Staat gewidmet und enthielt ausschließlich Archäologieaufsätze. Der 13. Band enthielt wiederum als Krönung einer komplexen Tätigkeit ausschließlich Aufsätze hinsichtlich der archäologischen Ausgrabungen, die bis dahin am römischen Kastell von Porolissum durchgeführt worden waren.